

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента

Кравець Надії Степанівни

на дисертацію **Потюк Софії Василівни**

«Проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець XX – початок XXI ст.)»

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки

Актуальність дослідження Потюк Софії Василівни зумовлена низкою чинників:

- а) збільшенням кількості дітей з особливими освітніми потребами, що актуалізує потребу формування інклюзивного освітнього середовища;
- б) потребою в забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їх фізичних, психічних чи соціальних особливостей;
- в) появою нових вимог до закладів освіти щодо адаптації, інтеграції та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами;
- г) розвитком інноваційних технологій як чинника формування інклюзивного освітнього середовища із врахуванням дитиноцентрованого та особистісно-орієнтованого підходів;
- д) зростанням усвідомлення суспільством важливості інклюзивної освіти, що призводить до змін в освітній політиці та законодавстві.
- е) необхідністю підготовки педагогічних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- є) постійним зростанням вимог суспільства до рівня професійної компетентності вчителя початкових класів і асистента в інклюзивному освітньому середовищі щодо використання інноваційних технологій.

Актуальність рецензованої дисертації посилюється і тим, що в Україні проблема формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець XX – початок XXI ст.) ще не отримала належного наукового аналізу і практичного вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація Потюк С.В. є складовою частиною комплексної наукової проблеми «Українська освіта у контексті європейських інтеграційних процесів» (0117U005400).

Тему дисертації затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 11 від 31 жовтня 2019 року) й узгоджено у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології НАПН України (протокол № 5 від 30 листопада 2021 року).

Наукова новизна результатів дослідження

У дисертації С.В. Потюк вперше науково обґрунтовано значення і роль засобів інноваційних технологій як засобу формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи в Україні з кінця ХХ – ХХІ століття, відповідно до реформ Міністерства освіти і науки; проаналізовано механізми, способи, засоби та різноманіття інноваційних технологій у процесі формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; досліджено суть, зміст та завдання інноваційних технологій; обґрунтовано специфіку засобу інноваційних технологій для реалізації завдань формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; з'ясовано особливості застосування засобів інноваційних технологій для формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що наукові здобутки С.В.Потюк можуть бути використані при організації навчально-пізнавальної та позашкільної діяльності вчителями початкових класів і керівниками закладів загальної середньої освіти, в педагогічній роботі вихователів закладів дошкільної освіти, в науковій роботі студентами, аспірантами, а також як база для бакалаврських, магістерських робіт з педагогіки.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Концівського ліцею Холмківської сільської ради Ужгородського району Закарпатської області (довідка № 01-24/24 від 14.02.2024), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (№488 від 04.04.2024) навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол №9 від 13.03.2024), Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-08/191 від 04.04.2024).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертація С.В.Потюк є самостійним ґрунтовним науковим дослідженням, яке розкриває проблему формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів дослідження сприяло використання комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено в 22 публікаціях: 18 одноосібних. З них: 7 – статей в наукових фахових виданнях України, 15 – у збірниках матеріалів доповідей на науково-практичних конференціях.

Достовірність основних положень дисертації підтверджується публікаціями, виступами дисертантки на наукових конференціях. Таким чином, повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження

повністю відповідає встановленим вимогам. Всі отримані здобувачкою результати є новими та належно обґрунтованими.

Загальна оцінка змісту дисертації.

Дисертація Потюк Софії Василівни написана за проблемно-логічним принципом, належно відструктурована, містить усі елементи відповідно до нормативних вимог. Наукова робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (278 найменувань) та додатків (на 59 сторінках). Загальний обсяг дисертації - 312 сторінок, з них основного тексту - 197 сторінок. Дисертація містить 22 таблиці і 7 рисунків.

Вступ дисертаційного дослідження включає всі необхідні елементи: актуальність; зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; об'єкт та предмет дослідження; мету; завдання; хронологічні межі; наукову новизну; практичне значення; апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** дисертанткою проаналізовано стан дослідженості проблеми на законодавчому рівні, сучасні теоретичні підходи та новітній педагогічний досвід щодо формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи; уточнено понятійно-категоріальний апарат.

На основі аналізу праць українських та зарубіжних вчених С.В.Потюк з'ясовано, що однією з умов включення дітей з ООП в освітній процес є створення інклюзивного освітнього середовища, пріоритетними ключовими аспектами функціонування якого є: дитиноцентризм, особистісно-орієнтований підхід, атмосфера довіри, використання інноваційних технологій, рефлексія, педагогічна майстерність вчителя, психолого-педагогічний супровід, дотримання педагогіки партнерства, універсальний дизайн закладу освіти та ін.

Розглядаючи період кінця ХХ – початку ХХІ ст. в Україні, дисертанткою виділено основні напрями створення інклюзивного освітнього середовища початкової школи, а саме:

- обґрунтування нормативно-правової бази щодо впровадження інклюзивної освіти;

- упровадження міжнародних та всеукраїнських проєктів («Безпечна школа», «Навчаємось разом», «Крок за кроком», «Створення моделі адаптивного інформаційно-освітнього середовища початкової школи», «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні», «Повір: подолання освітніх витрат та розривів», «Супровід урядових реформ в Україні»);

- обмін досвідом з країнами Західної Європи, зокрема Німеччиною, Францією, Угорщиною, Грецією;

- теоретико-методичні дослідження.

Задля розкриття важливості досліджуваної проблеми та ефективності наукового пошуку узагальнено та уточнено термінологію дослідження: «освітнє середовище», «інклюзивне освітнє середовище», «молодший шкільний вік», «дитина з особливими освітніми потребами» та «інноваційні технології».

Позитивним є те, С.В.Потюк на основі аналізу тлумачень, запропонувала авторське трактування дефініцій «інклюзивне освітнє середовище», «інноваційні технології» та «діти з особливими освітніми потребами».

У другому розділі проаналізовано вплив, структурні елементи, методологічні основи та шляхи реалізації засобів інноваційних технологій у навчальній діяльності молодших школярів; визначено педагогічні умови функціонування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій; обґрунтовано значення і роль інноваційних технологій задля формування інклюзивного освітнього середовища в початковій школі.

Дисертанткою обґрунтовано педагогічні умови, які, на її переконання допоможуть забезпечити ефективне формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи з використанням інноваційних технологій, а саме: підготовка педагогічних працівників; варіативність та методична гнучкість; індивідуалізація освітнього процесу; співпраця всіх суб'єктів згідно з принципами педагогіки партнерства; добір доцільних технологій для реалізації завдань інклюзивної освіти; узгодженість використання методів, інноваційних технологій, засобів та форм організації; толерантне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.

Зважаючи на необхідність створення якісного функціонування інклюзивного освітнього середовища, дисертанткою увиразнено роль вчителя початкових класів і асистента; проаналізовано проблему підготовки вчителя до організації інклюзивного навчання та використання інноваційних технологій.

Особливо цінним у досліджуваній роботі вважаємо вивчення практичного досвіду застосування інноваційних технологій, яке дало змогу С.В.Потюк виявити їх значення для дитини з ООП та роль в інклюзивному освітньому середовищі, а саме: арт-терапевтичні технології, практики візуального мистецтва, кейс-технології, проєктна технологія, портфоліо, кольоротерапія, сендплей, ароматерапія, ігротерапія, казкотерапія, ерготерапія, лялькотерапія, су-Джок терапія, пет-терапія, сміхотерапія, фототерапія та ін.

В дисертації С.В.Потюк доведено, що впровадження інноваційних технологій має ефективний вплив на молодших школярів з особливими освітніми потребами, оскільки здійснюється на теоретично-методологічних засадах, що враховує специфіку формування освітнього середовища для інклюзивного навчання в початковій школі.

Висновки за результатами виконання дисертаційного дослідження відповідають поставленим завданням та підкреслюють наукову новизну й практичну цінність наукової роботи.

Заслуговують уваги укладені додатки до дисертації, які логічно доповнюють та ілюструють зміст наукової роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне озвучити окремі зауваження дискусійно-рекомендаційного характеру, що потребують уточнень:

1. Вважаємо, що робота б значно виграла б, якби містила не тільки опис широкого спектру технологій, але й опис занять для дітей з ООП з використанням інноваційних технологій.
2. У процесі формування інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами передбачено тісну співпрацю педагогів із батьками. На наше переконання можна було б у дисертаційній роботі детальніше розкрити особливості взаємодії в означеному напрямі.
3. Доцільним видається більш виразний акцент у дисертаційній роботі на особливостях організації інклюзивного навчання дітей з РАС та ЗПР та вплив інноваційних технологій на дані категорії дітей з особливими освітніми потребами.
4. З метою уникнення неточності у тлумаченні деяких понять, варто би було надати чітке розмежування категорій «асистент вчителя» та «асистент дитини в ІОС».
5. Загальновідомо, що розвинені зарубіжні країни демонструють самобутній досвід упровадження інноваційних технологій в освітню практику на всіх рівнях, у т.ч. в галузі інклюзивної початкової освіти. Відповідно – представлення у дисертаційному дослідженні зарубіжного досвіду формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій та імплементацію його у вітчизняну практику – підсилило би актуальність і практичне значення роботи.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні напрацювання автора, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Відображені в дисертаційному дослідженні ідеї науковців мають посилання і використані з метою підкріплення ідей автора.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження «Проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій (кінець XX – початок XXI ст.)» зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її авторка - Потюк Софія Василівна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 01 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та спеціальної освіти

Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Надія КРАВЕЦЬ

